

РЕЦЕНЗІЇ

Валентина НАРІВСЬКА

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію Луцак Світлани Миколаївни «Домінанта як ментальне осердя художньо-естетичного процесу (на матеріалі української літератури межі ХІХ-ХХ ст.)»

Луцак С. М. Домінанта як ментальне осердя художньо-естетичного процесу (на матеріалі української літератури межі ХІХ-ХХ ст.). – Івано-Франківськ: Фоліант, 2010. – 400 с. – іл.

Монографія С.Луцак є певною мірою знаковим явищем для літературознавчого сьогодення, особливо у сфері теоретичної думки. Як відомо, вітчизняна наука про літературу пережила нелегкі часи. Криза, в якій вбачались причини літературознавчих негараздів, все ж виявила себе не лише в риторичі невдоволення хибною ідеологією, невідворотності розриву з нею, але й у намірах здійснити рішучий перелом у філологічній методології, передусім на засадах більш місткого опанування новачій європейської та американської критики. Проте ці наміри так і не дали бажаної результативності, оскільки здебільшого звелися до безладного, науково не осмисленого іншомовного слововживання без щонайменшої співвіднесеності зі специфікою українського літературного процесу. Очевидним є те, що присутність зарубіжної літературознавчої термінології «зашкалює». За останні десятиліття її шалений тиск був відчутний у теорії, компаративістиці, історико-літературній сфері.

Втома від термінологічного хаосу активізувала пошуки науковців до впорядкованості понятійного мислення. Яскравим підтвердженням тому лише за останні роки є поява вагомих видань, серед яких виокремлюються «Введение в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины» (Под ред. Л.Чернец. – М., 2000); «Литературная энциклопедия терминов и понятий» (Глав. ред. и составитель А.Николюкин. – М., 2001); «Лексикон загального та порівняльного літературознавства» (Керівник проекту А.Волков. – Чернівці, 2001); «Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий» (Гл. науч. ред. Н.Тамарченко. – М., 2008), а також «Европейская поэтика от Античности до эпохи Просвещения: энциклопедический путеводитель» (Под общей редакцией Е.Цургановой и А.Махова. – М., 2010), що розгортає картину становлення літературознавчої термінологічної класики. Цей напрям обрала і С.Луцак з метою здійснити «теоретичну реінтерпретацію» концепту «домінанта», оскільки, на думку науковця, закономірності «сучасного відкритого і поліфонічного мислення» передбачають необхідність «кардинального перегляду» поняття.

Авторка звертається до думки, яка давно вже знаходиться у полі зору літературознавців, коли розвиток літературного процесу розуміється як своєрідний механізм зміни домінант. М.Бахтін з характерним для нього переведенням філософських та музичних концептів у літературознавчі поняття обґрунтував літературно-художній зміст домінант, досліджуючи романістику Ф.Достоевського. Формалісти (Ю.Тиньянов, Б.Ейхенбаум, Р.Якобсон) відповідно до своїх позицій осмислили домінанту як «фокусуючий компонент» тексту, що «скеровує, визначає і трансформує інші компоненти, забезпечуючи інтегрованість структури».

У 60-ті роки О.Михайлов повертає «погляд нашого слуху» до новаторського синтезу літератури і музики, що, в свою чергу, уже в 80-90-х роках народжує розуміння домінант в контексті «ідеї словесної музики» (О.Махов).

І все ж С.Луцак розпочинає своє дослідження немовбито з білого аркуша. Відштовхуючись від філософсько-фізіологічних розробок О.Ухтомського, широко залучаючи сучасні літературознавчі технології, авторка поєднує класичний зміст поняття домінант з новими вимогами часу, що знайшло своє вираження вже у самій назві монографії. Відзначимо той факт, що у назві вбачається і вчувається певна «пронімецькість» підходу, започаткована Б.Хрестіансеном і розвинена Х.Гюнтером, які обстоювали синтез літератури і музики, взагалі характерний для німецької критичної думки. Вихід на осердя (серце у німецькій філософії є центром мисленнєвої сили) з орієнтацією на ментальність як ключові аспекти сучасного літературознавства (за останнім дослідженням Г.Гачева «Космо-психологос») дали можливість дослідниці здійснити ґрунтовний аналіз літературного процесу України межі ХІХ-ХХ ст., тобто того часу, коли формування нової домінант у перехідний період виявило себе найбільш виразно, активізуючи у зв'язку з цим і наукову думку.

Заголовковий комплекс монографії розлогий та інформаційно насичений і справді задає тональність усієї роботи. Особливо наголосимо на вишуканому дизайні книги, який відразу дає початок текстотворенню. Активно задіюючи форзаци та обкладинки, авторка саме сюди виносить ключові теоретичні положення, що засвідчують її наукову позицію. Вибір епіграфу із художнього твору Г.Хоткевича також дає можливість С.Луцак акцентувати увагу на особливостях методики власного дослідження, базованого на синтезі теоретизування та детального аналізу художнього тексту.

Монографія відзначається оригінальністю структурування. Окресливши у «Вступі» трансдисциплінарний характер домінанти, авторка у 4-х розділах книги детально обґрунтувала синергетичну парадигму, процеси когнітивного моделювання у слові та специфіку креативної дії митців порубіжжя ХІХ-ХХ ст., розглянула динаміку рецептивно-комунікативного процесу через енергії естетичного поля, здійснила глибокий аналіз специфіки наукового нарративу. Максимально використовуючи можливості друку, С.Луцак досягла вражаючої «енергомісткості» тексту, вдаючись до численних посилань та приміток. Особливу привабливість мають «Додатки», в яких авторка продемонструвала все наукове розмаїття думки, акумульоване у формі таблиць, схем, тезових положень, яскраво засвідчуючи те, що книга є результатом копіткої і плідної праці справжнього науковця. Ретельно дібрана за проблемою бібліографія (753 позиції) дала можливість дослідниці простежити особливості обживання домінанти в найрізноманітніших аспектах.

Цікавою є інформація про саму авторку, яка закінчила школу у класі з поглибленим вивченням фізико-математичних дисциплін. Думається, що останнє багато в чому пояснює витоки потужної теоретичної думки дослідниці, яка прагне до гранично чіткого і логічно вивершеного формування кожного зі своїх положень. Теоретичність є специфічною домінантою наукового тексту, деколи навіть перевершуючи та притлумлюючи власне художній аналіз літературних творів. Інколи складається враження, що С.Луцак намагається підпорядкувати не завжди слухняну домінанту своїм теоретичним концепціям, що, проте, і надає особливій привабливості книзі, адже домінанта була, є і залишається тим проблемним полем, де завжди є простір для народження нових стратегій наукової думки.

Ева СТРАСЬ

РЕЦЕНЗИЯ НА КНИГУ ПЕТРА ЧЕРВИНСКОГО «НОМИНАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ И СЛЕДСТВИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ»

Петр Червинский. *Номинативные аспекты и следствия политической коммуникации.* – Тернополь: Крок, 2010. – 344 с. (Библиотека альманаха «Studia Methodologica»)

События последних двадцати с лишним лет, а впоследствии распад советской системы, привели к значительным изменениям, общественным, социальным, политическим и языковым. Язык всегда очень живо реагирует на всякие изменения в окружающей действительности, чаще всего и прежде всего в области лексики, создавая новые единицы в процессе номинации и элиминируя (удаляя) ненужные. Именно такого типа процессы наблюдаются в языке политики, а их описание происходит в рамках относительно нового русла языкознания, известного под определением политической лингвистики. Названная наука проводит языковедческие исследования и поиски в мире языка политики и политиков, часто используя публицистику и масс-медиа. Сама политика – явление сложное и многоаспектное, точно так же сложен обслуживающий эту сферу язык. *Номинативные аспекты и следствия политической коммуникации* – работа профессора Петра Червинского, специалиста в области языка масс-медиа, исследователя истории развития русского языка. Книга вышла в свет в издательстве «Крок» в Тернополе в 2010 году, в рамках издательского цикла *Библиотеки научного альманаха «Studia Methodologica»*. Насчитывающий 344 страницы труд является результатом свыше двадцатилетних наблюдений, совершаемых над широко понимаемыми вопросами языковой номинации в политическом аспекте. Книга была подготовлена как пособие, составленное на основе лекций, прочитанных в ходе работы международной научной школы для молодежи в г. Екатеринбурге. В ее основу были положены статьи, связанные непосредственно с языком политики, в большинстве своем опубликованные в разных изданиях Польши и России. Рассматриваемые в них вопросы группируются в трех книжных главах, относящихся к номинации, категоризации и эволюции. Они предваряются вводными замечаниями, с которыми следует познакомиться, прежде чем перейти к рассматриваемым вопросам. Теоретические